

Kaszab Zoltán Rovartani Konferencia

Kivonatok gyűjteménye

Szerkesztette: Bozóki Balázs és Szarvas Angéla

2024

Tápió-vidék Természeti Értékeiért Közalapítvány

Farmos, 2023. szeptember 23.

Farmosi Művelődési Ház

A Kaszab Zoltán Rovartani Konferencia bemutatása

A Kaszab Zoltán Rovartani Konferencia a Farnos településen 2023. szeptember 15-23 között megrendezett Kaszab Zoltán emlékhét keretében valósult meg. Kaszab Zoltán emlékhét célja volt, hogy minél több ember megtudja, milyen fontos szerepük van a természet egyensúlyában a rovaroknak, valamint megismerjék Farnos híres szülöttjét, akiről a hét lezárásaként egy park került elnevezésre a településen.

A farmosi származású Kaszab Zoltán nemzetközileg elismert rovarász, számos kontinensen gyűjtött és írt le a tudomány számára új bogárfajokat. 1970-1985 között a Természettudományi Múzeum igazgatója. Nagy szerepe volt abban, hogy a pályafutása kezdetén 1 millió példányszámú múzeumi bogárgyűjtemény, nyugdíjba vonulására már csaknem 3 millióra növekedett. A farmosi Vízparti Élet Háza Természetvédelmi Oktatóközpontunkban emlékkiállítását tekinthető meg, melyet Merkl Ottó és Szél Győző segített berendezni. A rovarász munkássága bekerült a település értéktárába is, 2023. szeptember 23-án, a konferencia napján pedig ünnepélyesen átadásra került Kaszab Zoltán nevét viselő park.

Szervezők:

Bozóki Balázs (*Tápió-vidék Természeti Értékeiért Közalapítvány*)

Szarvas Angéla (*Tápió-vidék Természeti Értékeiért Közalapítvány*)

A konferencia és az emlékhét védnökei:

Sasvári Zoltán (*Csodabogarak Alapítvány, Magyar Rovartani Társaság*)

Vidra Tamás (*Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság*)

1.szekció – Kaszab Zoltán munkássága

Kaszab Zoltán, településünk büszkesége

Árva Gergely

Matolcsy Miklós Általános Iskola

Kaszab Zoltán 1915. szeptember 23-án született Farnoson. A Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett bölcsészdoktori, illetve természetrajz–vegytan szakos tanári oklevelet. 1949-ben kinevezték az önállósult Magyar Természettudományi Múzeum állattárának tudományos kutatójává. 1970-től a Természettudományi Múzeum főigazgatója lett. Számos ízeltlábú renddel és családdal foglalkozott, a gyászbogaraknak és a hólyaghúzóbogaraknak lett világszerte elismert szaktekintélye. A farmosi Vízparti Életháza Természetvédelmi Oktatóközpontban állandó kiállítás mutatja be kutatói munkásságát.

Ötven év a múzeum szolgálatában - Kaszab Zoltán a zoológus és muzeológus

Szél Győző

Magyar Természettudományi Múzeum

Kaszab Zoltán 1937-ben került a Nemzeti Múzeum Állattárába, fizetés nélküli gyakornokként. Múzeumi szolgálatának 50 éve alatt főhivatású muzeológusból az Állattár vezetője, 1870-től pedig a Természettudományi Múzeum főigazgatója lett. Tudományos karrierje is töretlen ívben vezetett az akadémiai rendes tagsághoz. Pályakezdekésekor a Bogárgyűjtemény 1 millió példányt számlált, míg nyugdíjba vonulásakor – akkor már az önálló Természettudományi Múzeumban – több mint 3 millió példányból állt.

Kaszab Zoltán Magyarország faunisztikai feltárását kezdettől fogva szívügyének tekintette. Az 1950-es évek elején egyike volt az elsőeknek, akik az éppen meginduló „Magyarország Állatvilága” című sorozat számára füzeteket írtak. 1965-től a sorozat főszerkesztője lett. E sorozat, annak ellenére, hogy magyar nyelven íródott, az európai entomológiai irodalomban is a jelentős munkák közé számít.

Nemzetközi hírnevet mindenekelőtt két bogárcsalád, a gyászbogarak (Tenebrionidae) és a hólyaghúzó bogarak (Meloidae) specialistájaként szerzett. Közel 400 tudományos közleményt írt, amelyekben mintegy 3700, addig ismeretlen fajt, alfajt és génuszt publikált. Az említett két családot

vizsgáló összefoglaló munkái az Arab-félszigetről, Srí Lankáról, Afganisztánról vagy az óceáni szigetvilágról ma is alapvető jelentőségűek a kutatók számára.

Ugyanakkora elismerést váltott ki azzal a hat, egyszemélyes mongóliai expedíciójával 1963 és 1968 között, melyekről mintegy félmillió állatpéldányt hozott haza. A Mongóliában gyűjtött anyag feldolgozására az akkori szakemberek színe-javát sikerült rávennie. A zoológus társadalom a maga sajátos módján állított neki emléket: közel 500 fajt és génuszt neveztek el róla, amely szám egyedülállóan magas az állattan kutatóinak világában.

Kaszab Zoltánra emlékezem

Varga Zoltán

Debreceni Egyetem, Evolúciós Állattani és Humánbiológiai Tanszék

Kaszab Zoltán egyike volt azoknak a kutatóknak, akik szakmai pályámra a legnagyobb hatással voltak. Azok közé tartozom, akiket páratlanul eredményes mongóliai expedíciói anyagainak feldolgozásával kapcsolatos feladatokkal látott el, majd később abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy bizottsági elnöke volt akadémiai doktori védésemnek. Emberileg akkor kerülhettem hozzá közelebb, amikor egy nemzetközi szakmai konferencián néhány napig szobatársa lehettem, és közvetlenül tanúja lehettem annak, hogy szigorú szakmai igényessége és látszólagos zárkózottsága mögött egy puritán életfelfogású, ám érzékeny lélek lakik.

Mongóliai, majd további közép- és belső-ázsiai útjaim során mindvégig az Ő szinte követhetetlen példája lebegett előttem, és örömmel tölt el, hogy Eurázsia száraz övezeteinek és hegyvidékeinek a kutatásában a nyomdokaiba léphettem. Az általam leginkább vizsgált rovarcsoport, a bagolylepkék, bár sokkal mozgékonyabbak, mint a Kaszab Zoltán által példaadó alaposággal vizsgált gyászbogarak, hasonló fajgazdagsági és fajképződési gócterületeket mutatnak Eurázsia arid övezetében. Ezért tudhatok ma, Rá visszaemlékezve, olyan tudományos eredményekről beszélni, amelyeket az Ő kutatásai alapoztak meg.

2.szekció – Utazás és rovarászat

Lehetséges izgalmas rovarokat találni egy baráti kirándulás során? - Érdekes rovarfaunisztikai adatok Litóchoro környékéről (Görögország: Λιτόχωρο)

Mészáros Ádám

Ökológiai Kutatóközpont Vizi Ökológiai Intézet

A Föld legnagyobb osztálya a rovaroké, mind a mai napig számos új fajukat írják le. A tudományra, illetve az adott földrajzi területre nézve új fajok nagy része kétségtelen, hogy ma is a kifejezetten felfedező célú expedíciók során kerül elő. Azonban kiemelkedő jelentősége van a “nyaraló-rovarászatnak” is, hiszen a családi/baráti nyaralásaink, kirándulásaink alkalmával begyűjtött, és/vagy fényképezett rovarpéldányok különleges információkat hordozhatnak egy szakember számára. A mai technológia és a citizen science weboldalak lehetőséget biztosítanak bárki számára, hogy fényképpel dokumentált észleléseiket rögzítsék, így értékes adatokkal segítsék a faunisztikai tudományt.

Egy 8 fős baráti társaság görögországi útján vettem részt 2022. szeptember 13-20. között. A fő cél az Olümposz lábánál fekvő Litóchoro környékének bejárása, a pihenés és a strandolás volt. A nyaralás alatt főképp lámpázással, lepkehálóval és vízhálóval vizsgálgódtam, a talált rovarokat lefényképeztem, egy részüket begyűjtöttem. A példányok faji határozását a bogarak és a kisebb rovarrendek esetében én végeztem, míg a lepkepéldányokról készült képeket feltöltöttem a www.izeltlabuak.hu citizen science közösségi adatmegosztó weboldalra, ahol lepkészek segítettek a határozásban. A fajlistát elkészítettem, és minden egyes fajt összevettem a GBIF, az iNaturalist és az Alientoma adatbázisaival, hogy megtudjam, az adott faj honos-e Görögországban, illetve mennyire elterjedt Litóchoro környékén. Az út során 154 különböző rovarfaj adatát sikerült regisztrálnom, közülük 103 lepke, 37 bogár, és 14 egyéb rendbe tartozik. A nappali lepkék közül a legérdekesebb faj a *Freyeria trochylus*, amely jelenleg Európa legkisebb nappali lepkéje. Ezt az apró boglárkalepkét Afrikából és a Közel-Keletről jól ismerjük, azonban európai elterjedése csupán Bulgária és Görögország egyes részeire szorítkozik. Az éjjeli lepkék közül kiemelkedő az araszolólepkék családjába tartozó *Eumera regina*, amely egy igen ritka, kelet-mediterrán elterjedésű faj. A legkiemelkedőbb faunisztikai eredményt a bogarak között találjuk. A trópusi eredetű, mára szinte világszerte elterjedt szemfoltos fénybogár (*Epuraea ocularis*) első ízben került elő Görögországból. A lámpázás során 7 példánya repült a fényre a szállásunk kertjében. A faj Görögország faunájára új, így előfordulása szinte már minden dél-európai országból bizonyított. A fényképekkel gazdagon illusztrált előadásomban bemutatom a tájat, illetve a szebb és faunisztikai szempontból érdekesebb előkerült rovarokat.

Kaszab Zoltán nyomában, magyar lepkészeti expedíciósorozat Mongóliában

Peregovits László és Varga Zoltán

Kaszab Zoltán 1960-as évekbeli egyszemélyes expedíciósorozata, valamint a szovjet-mongol akadémiai zoológiai expedíciók megalapozták Mongólia rovarváltani ismereteit. Húsz évvel később, immáron modernebb eszközöket használva, újabb expedíciósorozaton magyar lepkészek által gyűjtött anyagok jelentősen kibővítették eddigi ismereteinket. Az előadás bepillantást enged ebbe a munkába és egyben bemutatja e fél Európa méretű ország változatos tájait, élőhelyeit.

3.szekció – Minket körülvevő rovarvilág

Beporzók a középpontban

Vásárhelyi Tamás

Magyar Rovartani Társaság, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, Magyar Természettudományi Múzeum

Az ember az egyetlen faj, amely valamennyi kontinensen megvetette a lábát, és a természet használatát olyan szintre emelte, ami már globális jelenségeket megváltoztatott (eljutottunk az Antropocénbe). A rovarvilág és ezen belül a beporzó rovarok pusztulása, fogyása az egyik ilyen jelenség. Erre mindenki, már csak saját érdekéből is felfigyel. Talán a virágok szereplése is teszi, hogy ez a rovarváltani téma „szalonképes”, elfogadott, terjed a beporzó rovarok védelmének kultúrája és gyakorlata. Bárha elvezethetne ez a rovarvilág általános elfogadáshoz, sőt, sok emberben a biofília kialakulásához. Az Antropocén örvényéből kivezető úton erre is szükségünk volna.

Rovarak, amelyek kapcsolatban állnak a közönséges fügével (*Ficus carica*)

Medve Zsolt

Füvés ember

A füge-levelmoly (*Choreutis nemorana*) a füge egyik legnagyobb, de gazdasági szempontból legártalmatlanabb kártevője. Gyakran nevezik ligeti molynak, ám ez nem helyes, mert nem azonos a ligeti sodrómollyal. Füge-levelbolha (*Homotoma ficus*) érdekessége, hogy látható kárt nem okoz a fügén. Így, ha nem nézegetjük direkt a füge levelének fonákját, lehet, észre sem vesszük. Ugyanakkor, mivel mézharmatot termel, vonzza a hangyákat, amik viszont szeretik az érett füget is.

A mézharmaton gombák (leginkább a korompenész) telepedhetnek meg. A hangyák pedig széthordhatják őket a környező fűgére, ahogy azt a levéltetvekkel is szokták, illetve a katicabogarak és lárváik szívesen táplálkoznak ezekkel a levélbolhákkal, így tehát ez a kis rovar egy kisebb ökológiai láncreakciót indíthat be. Fekete fűgelég (*Silba adipata*) jelenlétét jelenleg hazánkban még nem igazolták, de Európa több országában már igen, így nagy rá az esély, hogy hazánkban is meg fog jelenni, ha tovább tart a felmelegedés. Pettyesszárnyú muslica (*Drosophila suzukii*) hazánkban nagyjából mindenhol jelen van, és bár nem a füge az elsődleges tápnövénye, ő az elsődlegesen felelős, ha kukacos a füge. Fűgedarázs (*Blastophaga psenes*) és a füge kapcsolata a szimbiózis legszigorúbb formájában, a kötelező kölcsönösségben mutatkozik meg. A darázs léte függ a füge lététől, és fordítva. Mindkét létforma számára kötelező a másik jelenléte a sikeres szaporodáshoz. Nem lép kapcsolatba más élőlényekkel beleértve a növényeket is. A fűgedarázs csak mint lehetséges zsákmányállat szólhat bele a hazai ökológiába, mert a fűgefákon élő ragadozó rovarok kedvelt célpontjai. Illetve azáltal, hogy a füge világszerte több mint 1200 állatfaj táplálékának része, és a beporzott füge magjai már csíráképesek a beporzatlanéval szemben, elindulhat a füge kolonizációja azokon a területeken, ahol jelen van a fűgedarázs (Pécsett például váratlan helyeken nőnek ki spontán fűgék az állatok által elhullajtott magokból). Ezek a spontán magról kelt fűgék azonban szinte mind ehetetlen kaprifűgék, és csak igen kis százalékban lesznek termő fűgék.

Rovarak és Természetvédelem – A szürkés hangyaboglárka (*Maculinea alcon*) a Zselicben

Schlitt Bence Péter

Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar

A szürkés hangyaboglárka (*Maculinea alcon*) hazánkban védett, vöröskönyves és a Nemzeti Biodiverzitás-Monitorozó Rendszer programjában is szereplő ritka lepkefajunk. Hazánkban két ökotípusa fordul elő, a 'szárazgyepi' xerophila, valamint a 'nedvesréti'alcon alak. A lepkének általában kicsi, elszigetelt állományai vannak az ország egyes részein, főleg középhegységeken. A Zselicségben második éve végződnek kutatások a faj elterjedéséről. A felmérések során sikerült új, nem ismert élőhelyekről is megtalálni, ezáltal egy sokkal pontosabb képet kapva zselici elterjedéséről. A felmérések során a DDNPI helyi természetvédelmi őrének, Pintér Andrásnak a bevonásával végigjártuk a Zselic azon gyepseit, ahol potenciálisan előfordulhat a faj. Eddigi eredményeink alapján három elszigetelt populációt sikerült megtalálni, továbbá két olyan biotópot, ahol a faj tápnövénye, a szintén védett Szent László-tárnics (*Gentiana crutiata*) jelen van, azonban a lepkét nem sikerült megtalálni.

Bagolylepke-faunisztikai vizsgálataim a budapesti Naplás-tó környékén

(Lepidoptera: Noctuidae)

Székely Áron

Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar

A Naplás-tó Budapest legnagyobb állóvize, melyet az 1970-es évben alakítottak ki víztározónak a főváros keleti részén. A tó közvetlen szomszédságában fekszik egy közel 80 hektáros, többségében ültetett kiserdő, illetve a tavat minden irányból különböző nedves élőhelyek, például nádasok, bokorfüzesek és vérfüves láprétek határolják. A terület mozaikossága hatalmas diverzitást eredményezett, amely mind a növények, mind pedig a gerinces és gerinctelen állatok körében számos ritka és értékes faj megjelenését vonta maga után. A bagolylepkék esetében is megfigyelhető ez a változatosság. A 2016 és 2023 között, különböző gyűjtőmódszerekkel végzett faunisztikai feltáró munkám során összesen 105 taxont sikerült kimutatni a tó vonzáskörzetéből, melyek közül számos védett és védendő faj emelkedik ki. A területen előforduló legértékesebb bagolylepke-fajok az alábbiak: magyar barkabagoly (*Dioszeghyana schmidtii*), fehérjegyes nádibagoly (*Phragmatiphila nexa*), vérfü-aranybagoly (*Diachrysia zosimi*), barna lápibagoly (*Hydraecia micacea*), szürkésvörös fűbagoly (*Xestia sexstrigata*).

Kaszab Zoltán park átadása a konferencia előadóival és a vendégekkel. Fotó: Spenger László